

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การทำปราสาทศพ บ้านร่องบัว ลอยอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ณรงค์ เจนใจ*

สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Received: 13 August 2020

Revised: 16 September 2021

Accepted: 8 November 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย และ (2) เพื่อประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ทำการศึกษาจากช่างผู้ทำปราสาทศพ ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชน จำนวน 30 คน และทำการประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้จากผู้เรียนจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชุมชนในการกำหนดแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชนร่วมกัน และแบบประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า (1) ชุมชนบ้านร่องบัวลอยมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดเชียงรายในฐานะหมู่บ้านทำปราสาทศพ ที่มีประวัติการทำปราสาทศพมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 40 ปี ทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ในด้านการทำปราสาทศพ การผลิตลวดลาย และการพัฒนารูปทรงของปราสาทศพที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (2) แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพของชุมชนบ้านร่องบัวลอย แบ่งฐานการเรียนรู้ออกเป็น 4 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ ฐานเรียนรู้เกี่ยวกับปราสาทศพ ฐานเรียนรู้การต่อลาย (ฉลุลาย) ฐานเรียนรู้การขึ้นโครงปราสาท และฐานเรียนรู้การตกแต่ง และ (3) การประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การทำปราสาทศพจากผู้เข้าเรียนรู้พบว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้ ปราสาทศพ วัฒนธรรม บ้านร่องบัวลอย

* ผู้ประสานงานหลัก, อีเมล: narongjenjai@gmail.com

Participatory Action Research in Developing of Cultural Learning Sites Related to the Production of Coffin (Prasartsop) in Rong Bua Loi Village, Wiang Chai District, Chiang Rai Province

Narong Jenjai*

School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

Received: 13 August 2020

Revised: 16 September 2021

Accepted: 8 November 2021

Abstract

The purposes of this participatory action research were (1) to develop the cultural learning sites related to the production of coffins (Prasat Sop) in Ban Rong Bua Loi village; and (2) to evaluate the appropriateness of cultural learning sites related to the production of coffins (Prasat Sop) in Ban Rong Bua Loi village. The data on cultural learning sites related to the production of coffins were collected from 30 research informants classified into coffin craftsmen, community leaders, and community board members. The data on appropriateness evaluation of cultural learning sites were collected from 30 learners. The tools for the study were an in-depth interview form, a focus group discussion, a community forum for panel discussion on guidelines for the development of cultural learning sites, and a scale to assess the appropriateness of cultural learning sites. The research results were as follows: (1) Ban Rong Bua Loi community was famous and well-known for people in Chiang Rai province as the village that had been making coffins (Prasat Sop) for more than 40 years; so it had acquired the body of knowledge on coffin making, coffin decoration and coffin shapes that was its identity; (2) Ban Rong Bua Loi cultural learning sites related to the production of coffins comprised four learning bases, namely, the learning base on coffins (Prasat Sop), the learning based on making perforated decorations, the learning base on making the coffin structure, and the learning based on coffin decoration; and (3) the result of assessment of appropriateness of the cultural learning sites related to the production of coffins (Prasat Sop) by the learners showed that the cultural learning sites were appropriate at the high level.

Keywords: Learning site, Coffin, Prasat Sop, Culture, Ban Rong Bua Loi

* Corresponding Author; E-mail: narongjenjai@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมภาคเหนือตอนบนหรือล้านนาไทยให้ความสำคัญต่อเรื่องการตายเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นวาระสุดท้ายของชีวิต การตายของผู้คนในแถบล้านนาเป็นเรื่องใหญ่ของชุมชน คนตายเป็นวิกฤติการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสังคมตั้งแต่ญาติผู้ใกล้ชิด เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานตลอดจนผู้อยู่ในสังคม โดยมีขั้นตอนและกระบวนการด้านพิธีกรรมที่ต้องถือปฏิบัติเป็นการเฉพาะอย่างละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อน ทั้งพิธีทางพุทธศาสนา พิธีทางพราหมณ์ และพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผีและวิญญาณ (Somjai, 1998) การใช้ปราสาทศพประกอบพิธีกรรมที่เป็นผลมาจากการมองชีวิตของคนตายที่จะเริ่มก้าวเข้าสู่โลกของวิญญาณและโลกหลังความตาย โดยการใช้ปราสาทศพสมมุติแทนภพภูมิ ความสบาย และการได้อยู่ในวิมาน ดังนั้นชุมชนล้านนาจึงนิยมที่จะสร้างปราสาทศพไว้บรรจุศพและเผาไปพร้อมกัน ประเพณีการใช้ปราสาทศพได้แพร่หลายไปในกลุ่มคนธรรมดาทั่วไป ที่ได้รับกระแสตอบรับและความนิยมมากขึ้น มีวิวัฒนาการและพัฒนาารูปแบบขั้นตอนมาหลายระดับโดยเชื่อมโยงผูกพันกับวิถีชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสำคัญ มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น (Chaikul, 2003)

การสร้างปราสาทของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ รูปแบบ ความหมาย ที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น และตามที่สละหรือช่างผู้ทำปราสาทมีจินตนาการในการสร้าง ผ่านระบบคิด รูปแบบเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง เฉพาะถิ่น ซึ่งมีผลมาจากโลกทัศน์บนพื้นฐานของพุทธจารีต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นส่งผลให้เกิดความหลากหลายที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชน ถึงแม้ปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไป การทำปราสาทศพยังถือว่าเป็นมรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจึงต้องมีการอนุรักษ์และสืบสานไว้ให้คงอยู่กับสังคมล้านนา

ชุมชนบ้านร่องบัวลอย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอาชีพทำปราสาทศพจำหน่ายมายาวนานกว่า 40 ปี การทำปราสาทศพในครั้งแรกเป็นการทำเพื่อช่วยเหลือกันและกันในหมู่ญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียง ต่อมาคนในชุมชนมีความชำนาญและเกิดทักษะในการทำปราสาทมากขึ้นจึงได้แยกตัวออกไปทำธุรกิจปราสาทศพกันอย่างแพร่หลาย ในอดีตชุมชนแห่งนี้มีร้านจำหน่ายปราสาทศพมากถึง 12 ร้าน แต่ในปัจจุบันเหลือผู้ที่ทำปราสาทศพขายในชุมชนเหลือเพียง 4 ร้าน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะเหลือร้านปราสาทศพเพียงไม่กี่ร้าน แต่ปราสาทศพบ้านร่องบัวลอยก็ยังคงเป็นที่รู้จักในฐานะหมู่บ้านที่ทำปราสาทศพที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย ชุมชนแห่งนี้มีการพัฒนาทักษะของช่างและการประดิษฐ์คิดค้นรูปทรงปราสาทศพจนเป็นเอกลักษณ์ที่มีความเฉพาะของสกุลช่างร่องบัวลอยที่ไม่เหมือนใคร มีความโดดเด่นในรูปทรงและเทคนิควิธีการทำ จนมีคำกล่าวขานถึงชุมชนแห่งนี้ว่า “อยากกินปลาที่ไปบ้านเขื่อน อยากกินเหล้าเถื่อนไปบ้านร่องหวาย กำน่นก้านตายที่ไปร่องบัวลอย” จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสำคัญของปราสาทศพที่มีต่อชุมชนแห่งนี้ ทั้งในด้านการเป็นหมู่บ้านทำปราสาทศพที่มีชื่อเสียง นอกจากนั้นการทำปราสาทศพในชุมชนยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนปีละกว่า 3,000,000 บาท (Khattiya, 2019)

ผลของความทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของการจัดงานศพที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการทำปราสาทมากขึ้นจึงทำให้จำนวนผู้ประกอบการทำปราสาทศพในชุมชน ลดลงเป็นจำนวนมากโดยปัญหาสำคัญเกิดจากการที่ไม่มีคนสืบทอด และค่านิยมในการใช้ปราสาทศพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งคนในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะรวบรวมองค์ความรู้ในการทำปราสาทศพไว้ไม่ให้สูญหายไป ชุมชนได้พยายามที่จะกำหนดแนวทางและ

วิธีการในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของการทำปราสาทศพไว้ให้คงอยู่กับชุมชน ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในด้านการทำปราสาทศพขึ้น เพราะการมีแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะเป็นจุดพลังในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงราย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Chaikul (2003) ศึกษาเรื่อง บริบททางวัฒนธรรมและสังคมของการทำปราสาทในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประวัติความเป็นมาของการทำปราสาทศพไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าเริ่มทำขึ้นเมื่อใด แต่พบว่าการใช้วิมาน พิมานหรือบุษบกซึ่งเป็นต้นแบบของปราสาทศพในปัจจุบัน จากพงศาวดารโยนกได้กล่าวถึง การจัดงานศพโดยใช้ปราสาทว่าเกิดขึ้นปลายสมัยราชวงศ์มังรายครองเมืองเชียงใหม่ ใช้ในพิธีปลงพระศพของพระยาวิสุทธิราชเทวีผู้ครองนครพิงค์เชียงใหม่ ต่อมาจึงได้มีการใช้ในพิธีกรรมปลงศพของพระภิกษุและเจ้านายและแพร่หลายไปสู่ชาวบ้านสามัญชน โดยวัตถุประสงค์ในการใช้ปราสาทศพ แต่เดิมที่ใช้สำหรับกษัตริย์ ชนชั้นผู้ปกครอง เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยภายหลังชีวิตหลังความตาย

Somjai (1998) ได้ให้ความหมายของคำว่าปราสาทไว้ว่า ปราสาทศพ น่าจะเป็นคำสามัญชนใช้เรียกพิมานหรือวิมาน ที่ใช้ในพิธีกรรมปลงศพพระภิกษุและเจ้านาย คือเรียก ปราสาท แทนคำว่า เมรุ หรือ วิมาน และคำว่าปราสาทนี้คงจะใช้กันในหมู่พระภิกษุและสามเณรก่อนแล้วจึงแพร่หลายไปสู่ชาวบ้าน โดย Cittasamvaro (2010) ได้ให้ความหมายของไม้ศพ (ปราสาทศพ) ของชาวล้านน่านั้นมีรูปลักษณะฐานที่แตกต่างตามฐานะทางสังคมของคนตายไว้ 6 แบบ ดังนี้ (1) แมวควบ ได้แก่ ที่ครอบศพทำด้วยโครงไม้ไผ่สานซึ่งทำเป็นรูปประทุนคล้ายกับหลังคาเรือหรือมุงประทุนครอบเด็ก แมวควบจะใช่วางครอบศพที่ใส่โลงไม้กระดานหรือศพที่ครอบด้วยเสื่อกะลาไม้ได้ใส่โลงสำหรับแมวควบนี้นิยมใช้กับศพชาวบ้านทั่วไปซึ่งมีฐานะยากจน (2) ปากกระaban ได้แก่ เรือนศพที่มีแต่หลังคาไม่มีจั่วและยอดสำหรับใส่ศพชาวบ้านธรรมดาสามัญชนไม่นิยมทำหลังคา สมัยแรกที่ทำขึ้นมาสำหรับใส่ศพชาวบ้านธรรมดาแต่มีฐานะค่อนข้างดี (3) หลังกลาย ได้แก่ เรือนศพที่มีหน้าจั่วสี่ด้านในแต่ละด้านจะมีชั้นเดียวไม่มียอด ใช้สำหรับใส่ศพบุคคลที่เคารพนับถือมาก เช่น ผู้อาวุโสภายในหมู่บ้านที่มีฐานะดีกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น (4) ปราสาทยอดเดียว ได้แก่ เรือนที่เป็นรูปปราสาทหลังคาไม่มีหน้ามุขทำหลังคาตลอดหน้าเป็นชั้น สร้างขึ้นสำหรับศพเจ้านายชั้นธรรมดาหรือข้าราชการผู้ใหญ่ (5) ปราสาทจัตุรมุขยอดเจ็ดชั้น หรือเก้าชั้นปราสาทชนิดนี้มีหน้ามุขครบทั้งสี่ด้าน นิยมสร้างถวายแด่เจ้าผู้สูงศักดิ์เช่นพระเจ้าแผ่นดินผู้ครองนครหรือเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง และ (6) เมรุ ได้แก่ ที่สำหรับเผาศพสร้างลักษณะเช่นเดียวกับปราสาทมีรั้วรอบมีบันไดขึ้น 4 ด้านสำหรับขึ้นลง จากคติความเชื่อในเรื่องความตายของคนล้านนาที่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ และนำมาสู่การจำลองรูปแบบลักษณะของการใช้ปราสาทศพของคนล้านนาที่มี

ข้อปฏิบัติกำกับการใช้ปราสาทศพที่มีความจำเพาะในแต่ละบุคคลและแต่ละชนชั้นจึงนำมาสู่ความเชื่อที่นิยมใช้ปราสาทศพในการประกอบพิธีกรรมของคนในลัทธิมาจนถึงปัจจุบัน

Utomporn (2018) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า เป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ แหล่งวิทยาการ ประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคล สถานที่ หน่วยงาน ทั้งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรือเป็นสิ่งที่อยู่เองตามธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ วิธีการดำรงชีวิตของคน ในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชน (Community Development Department, 2008) ได้กำหนดลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การเรียนเพื่อใหู้ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้ง และการใช้ความรู้ที่เป็นการพัฒนาความจำ จินตนาการและการให้เหตุผล (2) การเรียนเพื่อนำไปทำ (Learning to do) เป็นการเรียนรู้ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับคนอื่น สร้างทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ และการสร้างสรรค์และการทำงาน (3) การเรียนเพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และ (4) การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่จะเป็นคนเต็มคน ผ่านการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนา ทักษะและค่านิยม ที่นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพในด้านสติปัญญา

Somsakul (2016) แหล่งเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล ความรู้ความเข้าใจและความชำนาญ พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจในคุณค่า และทัศนคติ ค่านิยม ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว และท้องถิ่น แต่ปัญหาที่พบคือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม เช่น แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแต่ขาดวิทยากรที่มีความรู้ที่แท้จริง ที่จะถ่ายทอดความรู้ หรือขาดการทำนุบำรุงซึ่งผลเสียคือ ทำให้นักเรียนแหล่งเรียนรู้ที่ไม่มีการถ่ายทอดความรู้ ไม่มีการดูแลรักษาที่เหมาะสมก็จะเสื่อมสลายลงไป ซึ่งหากมีการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมก็จะทำให้ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้อนุรักษ์ไว้ สืบทอดถึงรุ่นลูกหลานต่อไป

จากการศึกษาการวิจัยและแนวคิดข้างต้น จึงทำให้ทราบว่าแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะก่อประโยชน์ให้กับนักเรียน นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไปที่สนใจไปศึกษาแสวงหาความรู้ ทำให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง รวมทั้งอาจจะส่งผลต่อการเกิดความคิดสร้างสรรค์จากประสบการณ์ตรงที่ได้รับ อาจกล่าวได้ว่า แหล่งเรียนรู้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยและส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพหรือแนวทางการพัฒนาตนเองในอนาคตได้

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์ และจัดเวทีชุมชน และใช้วิเคราะห์ผล แปลผลเป็นค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการตอบแบบประเมินของกลุ่มนักศึกษาผู้ทดลองใช้แหล่งเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย

1. เจ้าของร้านและทายาทร้านปราสาทศพที่ยังคงเปิดกิจการอยู่ในบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน 8 คน
2. ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้รู้ในชุมชน ที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการทำปราสาทศพในบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน 22 คน
3. กลุ่มผู้ประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จำนวน 30 คน

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์ในประเด็น ความหมาย รูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการผลิตปราสาทศพ และองค์ประกอบต่างๆ ของปราสาทศพ รวมถึงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ แนวทางและข้อกำหนดของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนโดยการสืบค้นจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. แบบสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลทั้งในการสัมภาษณ์ จากการจัดเวทีชุมชนเพื่อสังเกตถึงพฤติกรรม บรรยากาศ ตลอดจนการสังเกตการณ์ทำปราสาทศพของส่วปราสาท
3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้บันทึกข้อมูลในการสนทนากลุ่มเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนอแนะในเรื่องของประวัติ ความเป็นมา เทคนิค รูปทรงและขั้นตอนการสร้างปราสาทศพ และแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพร่วมกันของชุมชน
4. แบบประเมินแหล่งเรียนรู้ เป็นการประเมินแหล่งเรียนรู้จากผู้ที่ได้รับการเรียนรู้และการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ วัดระดับความเห็นตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5 Rating Scale) แบบประเมินแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ที่ได้ทำการพัฒนามาจากองค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน (Community Development Department, 2008) ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการถ่ายทอด และด้านการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการวิเคราะห์ได้ค่า IOC ในภาพรวมเท่ากับ 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแนวทางการดำเนินการจัดทำแหล่งเรียนรู้ของกรมการพัฒนาชุมชน (Community Development Department, 2008) มาประยุกต์ใช้ในชุมชนออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสืบค้น บันทึกประวัติหมู่บ้าน และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีตเพื่อนำมาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ค้นหาองค์ความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษรและที่เป็นรูปธรรม เพื่อรวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาของหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเวทีชุมชน เป็นกระบวนการร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในด้านปราสาทศพร่วมกันของผู้นำชุมชนและส่วปราสาทเน้นกระบวนการจากการร่วมคิดและร่วมทำของชุมชนที่อาศัยศักยภาพที่แท้จริงของชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยการทดสอบแหล่งเรียนรู้จากผู้เข้ารับการเรียนรู้จำนวน 30 คน

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาศัยกระบวนการกลุ่มในการตรวจสอบข้อมูลผ่านการจัดเวทีชุมชน โดยการนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่จัดเตรียมเรียงหมวดหมู่และรูปภาพ และการจัดส่งข้อมูลคืนกลับแก่ผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องมาตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องครั้งสุดท้าย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ผลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้ข้อมูลแนวคิดทฤษฎีมาประกอบการวิเคราะห์ ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งมาวิเคราะห์

2. การวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติเพื่อคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน ตามการประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของผลการประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 5 ด้าน (Sitikarn, Sereewichayaswat, and Baedcharoen, 2016) โดยแบ่งช่วงคะแนนความเหมาะสมดังนี้

ช่วงคะแนน 1.00 - 1.80 มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ช่วงคะแนน 1.81 - 2.60 มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ช่วงคะแนน 2.61 - 3.40 มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ช่วงคะแนน 3.41 - 4.20 มีความเหมาะสมในระดับมาก

ช่วงคะแนน 4.21 - 5.00 มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของการทำปราสาทศพในชุมชนบ้านร่องบัวลอย

1.1 ประวัติและความเป็นมาและสภาพปัญหาของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย

ชุมชนบ้านร่องบัวลอยเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานานกว่า 80 ปี โดยเริ่มจากการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนจากจังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ โดยบางส่วนเป็นช่างไม้ที่มีความชำนาญในการทำปราสาทศพ ต่อมาได้มีการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อทำปราสาทศพ โดยเริ่มจากการช่วยกันทำปราสาทสำหรับใส่ศพของคนในชุมชนโดยไม่มีค่าจ้าง ต่อมาได้เริ่มมีการทำปราสาทศพขายเป็นอาชีพเสริมจากการทำการเกษตรกรรม ในระยะเวลานานกว่า 40 ปีที่ผ่านมา ชุมชนร่องบัวลอยได้กลายเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่น และเป็นที่รู้จักของบุคคลโดยทั่วไปในฐานะ หมู่บ้านทำปราสาทศพ ปัจจุบันการทำปราสาทศพในชุมชนบ้านร่องบัวลอยเหลืออยู่จำนวน 4 คน ได้แก่ (1) นายเจริญ ชัดิยะ (2) นายพุ่ม บุญวงศ์ (3) นายรัตน์ เผ่าปิ่นตา และ (4) นายอินจันทร์ ปัญญาไว

จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมในการทำปราสาทศพในชุมชน ที่ใช้เทคนิค SWOT Analysis ในการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ของการสร้างปราสาทในชุมชน พบว่า

(1) จุดแข็ง (Strength) พบว่า ปราสาทศพหาซื้อได้ง่าย สะดวก และราคาไม่แพง มีบริการตลอด 24 ชั่วโมง บริการถึงที่และมีของแถมให้กับลูกค้าผู้ใช้บริการ การทำปราสาทศพในชุมชนทำให้เกิดการจ้างงานสร้างรายได้ให้สมาชิกในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความรักสามัคคี รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของล้านนามีปราสาทศพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นงานหัตถกรรมที่มีจุดเด่นด้านรูปทรงและรูปแบบลวดลายมีการสร้างอาชีพให้ครอบครัวและส่งต่อด้านอาชีพให้แก่คนรุ่นหลัง

(2) จุดอ่อน (Weakness) พบว่า วัสดุในการทำมีจำกัด เช่น ไม้จันทน์ที่เป็นวัสดุสำคัญในการทำโครงสร้างปราสาทศพหายากและมีราคาสูงจึงทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ผิดกับความนิยมในการใช้ปราสาทศพลดลง มีหลายภาคส่วนยังคงมองว่าการสร้างปราสาทศพเป็นการสร้างมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการเผาไปพร้อมกับศพรวมทั้งขาดการสืบทอดและความสนใจจากบุคคลภายนอก

(3) โอกาส (Opportunity) พบว่า ปัจจุบันได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกมากขึ้น มีการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับหน่วยงานด้านการศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำปราสาทศพที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา สร้างอาชีพให้กับบุคคลภายนอกได้นำองค์ความรู้ไปต่อยอดสร้างอาชีพ

(4) อุปสรรค (Threat) พบว่า ในช่วงฤดูฝน/ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นทำให้ไม่สามารถดำเนินงานต่อได้ยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการทำปราสาทศพ วัสดุอุปกรณ์เริ่มหายากขึ้นและมีราคาสูงแต่ราคาที่จำหน่ายยังคงเดิม

ภาพที่ 1 การจัดเวทีชุมชน (ที่มา: ผู้วิจัย)

1.2 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย

จากการจัดเวทีชุมชนเพื่อรับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านและผู้นำชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนขึ้นมา 1 แหล่ง ได้แก่ ร้านสล่ารัตน (ปราสาทเสรี) เพื่อให้เป็นสถานที่ถ่ายทอด สานิต และฝึกปฏิบัติ การทำปราสาทศพ โดยมีการกำหนดรูปแบบและลักษณะแหล่งเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัย และชุมชน ดังนี้

(1) ด้านสถานที่ มีการจัดสถานที่ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้โดยกำหนดให้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ร้านสล่ารัตน (ปราสาทเสรี) เนื่องจากมีสถานที่กว้างขวางและสะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้สะดวก และมีความปลอดภัยในการเข้าถึง

ภาพที่ 2 การจัดเตรียมสถานที่ของแหล่งเรียนรู้ (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2) ด้านเนื้อหา ได้กำหนดแนวทางร่วมกัน โดยศึกษาจากกระบวนการขั้นตอนที่มีอยู่จริง โดยให้ช่างหรือเจ้าของร้านเป็นผู้ถ่ายทอด มีกิจกรรมในการทดลองปฏิบัติจริง มีเนื้อหาของการเรียนรู้เกี่ยวกับปราสาทศพมีความครบถ้วน มีการจัดระบบฐานการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและเชื่อมโยง เนื้อหาเข้าใจง่าย ชัดเจน และเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยกำหนดฐานการเรียนรู้ไว้ 4 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 ฐานทำความเข้าใจในเรื่องปราสาทศพ โดยเป็นการบรรยายถึงความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทศพของชุมชน ประวัติและการพัฒนาการของการทำปราสาทศพในชุมชน รูปแบบและลักษณะและองค์ประกอบของปราสาทศพ และความสำคัญของปราสาทศพ

ฐานที่ 2 ฐานการฉลุ (ต้องลาย) บรรยายถึงเทคนิควิธีการในการฉลุโดยใช้กระดาษสีต่างๆ เพื่อนำไปประกอบตกแต่งปราสาทศพ และฝึกปฏิบัติขั้นตอนและเทคนิคในการฉลุกระดาษ ตลอดจนความหมายและลักษณะที่สำคัญของลายฉลุ

ฐานที่ 3 ฐานขึ้นโครงปราสาท เป็นการสาธิตวิธีการขึ้นโครงปราสาทจากไม้เนื้ออ่อน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนฐานปราสาท และ ส่วนหลังคาและยอดปราสาท ซึ่งในฐานนี้จะบรรยายถึงเทคนิคการทำงานไม้ และการบรรยายถึงความหมายของปราสาทแต่ละรูปทรง

ฐานที่ 4 ฐานการตกแต่ง เป็นการสาธิตและอธิบายถึงวิธีการ เทคนิคในการติดกระดาษบนปราสาทศพ ตลอดจนการประดับตกแต่งองค์ประกอบต่าง ๆ ของปราสาทศพเพื่อให้เกิดความสวยงามและเป็นไปตามจารีตประเพณี และความเชื่อของชุมชน

ภาพที่ 3 หนังสือ แผ่นพับ และ QR Code เว็บไซต์แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมบ้านร่องบัวลอย (ที่มา: ผู้วิจัย)

(3) ด้านสื่อการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีหลายลักษณะโดยเน้นเรื่องแหล่งสืบค้นที่เข้าถึงง่าย ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสืบค้นมากขึ้นในรูปแบบเว็บไซต์และ QR Code มีสื่อการเรียนรู้ภายในอาคาร สื่อการเรียนรู้ที่เป็นเอกสารแผ่นพับ สื่อการเรียนรู้ที่เป็นหนังสือองค์ความรู้ปราชญ์พื้นบ้าน สื่อการเรียนรู้ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีระบบการสืบค้นที่สะดวกและครบถ้วนในเนื้อหา ผู้สนใจสามารถศึกษาและเข้าถึงได้นอกเหนือจากการเข้าศึกษา ณ แหล่งเรียนรู้

(4) ด้านการถ่ายทอดความรู้ กำหนดให้ช่างผู้ทำการสร้างปราสาทศพเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และทักษะมาอย่างยาวนาน การถ่ายทอดเน้นการสะท้อนถึงศิลปหัตถกรรมในงานเชิงช่าง เพื่อให้เกิดคุณค่าต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และผู้รับการถ่ายทอดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำปราสาทศพได้

(5) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เน้นการสอดแทรกเทคนิคและวิธีการในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ให้กับผู้เข้าเรียนรู้เพื่อการต่อยอดเชิงพาณิชย์ และสามารถนำไปประกอบอาชีพเพิ่มรายได้ และสร้างอาชีพในอนาคต

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำนักศึกษาที่เรียนในรายวิชานิติบัญญัติท้องถิ่น จำนวน 30 คน เข้าศึกษาและทดสอบความเหมาะสมในแหล่งเรียนรู้ โดยให้ผู้เข้าร่วมการศึกษาค้นคว้าแบบสอบถามเพื่อวัดระดับความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ และทราบถึงแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงต่อไป โดยแบ่งช่วงคะแนนการแปลผลความเหมาะสม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

คุณภาพและความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านสถานที่	3.33	1.07	ปานกลาง
2. ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้	3.60	0.89	มาก
3. ด้านสื่อการเรียนรู้	3.62	0.90	มาก
4. ด้านการถ่ายทอด	3.37	0.98	ปานกลาง
5. ด้านการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์	3.80	0.91	มาก
เฉลี่ยรวม	3.54	0.95	มาก

ภาพที่ 4 การเข้ารับการเรียนรู้ของนักศึกษาในรายวิชานิเทศศาสตร์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

อภิปรายผล

1. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ชุมชนบ้านร่องบัวลอย เป็นชุมชนที่มีประวัติการทำปราสาทศพมาอย่างยาวนานกว่า 40 ปี จึงทำให้ฝีมือเชิงช่างมีความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงในด้านการทำปราสาทศพ ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงเป็นการเน้นความโดดเด่นของงานเชิงช่างของชุมชนโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามหลักการของกรมการพัฒนาชุมชน (Community Development Department, 2008) ที่ว่าด้วยการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนจำเป็นต่อการสร้างความเข้มแข็งของพลังชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนความเป็นชุมชนด้วย พลังของประชาชนให้กับการพัฒนาชุมชนที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ อาจกล่าวได้ว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ต้องเป็น “ชุมชนแห่ง การเรียนรู้” สอดคล้องกับ Phaetlakfa (2013) ที่ได้อธิบายถึงหลักการของการสร้างแหล่งเรียนรู้ไว้ว่าเป็นการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้กระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะและ เจตคติ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีขึ้นทำให้ระบบ และยังมีผลสอดคล้องกับ Rittikupt (2018) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักรู้ และการยอมรับกติการ่วมกันของคนในชุมชน ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการหนึ่งที่ยึดโยงเนื้อหาสาระในบทเรียนให้สัมพันธ์กับชุมชน ผ่านการบูรณาการสาระความรู้ในหลายศาสตร์กับประเด็นปัญหาในโลกที่เป็นจริง และเป็นเรื่องใกล้ตัว ในชุมชนและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน เน้นทักษะ การคิด การแก้ปัญหา เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติจริง

โดยการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพในครั้งนี้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ได้แก่ (1) ผู้นำและกรรมการชุมชนที่มีบทบาทในด้านการกำหนดนโยบายและเป็นส่วนอำนวยความสะดวก (2) ช่างผู้ทำปราสาทศพในชุมชนรวมถึงผู้รู้และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน (3) กลุ่มหนุ่มสาวและวัยกลางคน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้และประสบการณ์ และ (4) ภาคีเครือข่าย ได้แก่ เทศบาลตำบลสิริเวียงชัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษที่มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนและผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นร่วมกับคนในชุมชน

ซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัย Thongsard (2019) ที่ได้กล่าวถึงหลักการสร้างความเข้าใจในหลักการเรื่องความร่วมมือ (Collaboration) ให้แก่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ กับคนในชุมชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนและหน่วยงานรัฐของจังหวัดหรือท้องถิ่นเพื่อให้เกิดเป็นกลไกการขับเคลื่อนสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Phanmool and Phopunprom (2020) ที่ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ที่ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างแท้จริงว่าต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนร่วมกับชุมชน จากหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบพื้นที่ สถานศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย หน่วยงานที่กำกับดูแลการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมในจังหวัด รวมถึงประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจศึกษาในงานด้านการทำปราสาทศพเพื่อการต่อยอดทางอาชีพและการสร้างรายได้ให้กับตนเอง โดยการนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ให้กับทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งผลจากการประสานความร่วมมือกันของภาคส่วนต่าง ๆ จะก่อให้เกิด อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดประโยชน์ได้ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่อาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน และนำไปสู่การไปสู่การต่อยอดให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดได้ต่อไปในอนาคต

2. การประเมินความเหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมการทำปราสาทศพบ้านร่องบัวลอย ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

โดยรวมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีความเหมาะสมในระดับมาก หากพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้และด้านการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเก็บข้อมูลจริงจากชุมชนและนำมาเรียบเรียงถ่ายทอดในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์และเพิ่มการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตซึ่งมีความรวดเร็วและทันสมัยสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ในส่วนของด้านสถานที่ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากแหล่งเรียนรู้มีสถานที่คับแคบอีกทั้งยังเป็นสถานที่ในการทำปราสาทศพจำหน่ายจึงทำให้สถานที่คับแคบผนวกกับแหล่งเรียนรู้อยู่ติดถนนมีรถสัญจรคับคั่งไม่ปลอดภัยในการเดินทางและแฉะ และในด้านการถ่ายทอด พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้ถ่ายทอดหรือวิทยากรเป็นชาวบ้านที่มีทักษะในด้านการทำปราสาทศพมากกว่าการเล่าเรื่องและการบรรยายจึงทำให้การถ่ายทอดออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ในข้อมูลการประเมินด้านสถานที่และด้านการถ่ายทอดจะเป็นข้อมูลตั้งต้นในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือจนทำให้เกิดความสมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Intawong (2014) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้มีข้อเสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องและเป็นเจ้าของพื้นที่ต้องเข้ามามีบทบาทดำเนินงานในการจัดการพื้นที่ ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามวิธีการของผู้วิจัยในครั้งนี้เป็นการนำจุดเด่นทางวัฒนธรรมของชุมชนมาพัฒนาเพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมของชุมชนบ้านร่องบัวลอย ซึ่งสามารถนำวิธีการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่น ๆ ในล้านนาที่มีบริบทสังคมเดียวกัน หรือใกล้เคียง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและพัฒนาในด้านองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ และข้อมูลในการสืบค้นและเผยแพร่ แต่ยังคงขาดกระบวนการในการพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ของแหล่งเรียนรู้ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของแหล่งเรียนรู้ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการพัฒนาและปรับปรุงในด้านสถานที่และบุคลากรในการให้ความรู้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ให้กับคนในชุมชนฐานราก กิจกรรมการส่งเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (ปราสาทศพ) บ้านร่องบัวลอย

เอกสารอ้างอิง

- Chaikul, W. (2003). *Cultural and Social Context of Prasart Sop Making in Chiang Mai Province*. Thesis of the Degree of Master of Education Program in Vocational Education. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai)
- Cittasamvaro, P. (2010). *A Study of the Concept of Cultural Belief of Corpse's Castle Making of Buddhist People in Lanna*. Thesis of the Degree of Master of Arts Program in Buddhist Studies. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (in Thai)
- Community Development Department.(2008). *Community Learning Center Operation Manual*. Bangkok: Suphadin Printing Group. (in Thai)
- Intawong, O. (2014). *The Management for Efficiency Cultural Learning and Tourism of Wiang Kum Kam, Chiang Mai Province*. Thesis of the Degree of Master of Arts Program in Art and Culture Management. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai)
- Khattiya, P. (November 3, 2019). Rong Bua Loi's Village Headman. *interview*.
- Phaetlakfa, C. (2013). Participation of Urban Community in Developing Arts and Culture Learning Center: Case Study, Lad Prao Community. *Institute of Culture and Arts Journal*, 14(2), 35-48. (in Thai)

- Phanmool, J. and Phopunprom, P. (2020). Multicultural Activities to Promote Cultural Tourism in Ko Kret, Nonthaburi Province. *Area Based Development Research Journal*, 12 (4), 307-318. (in Thai)
- Rittikupt, W. (2018). Community-Based Learning: Effective Pedagogy Strategies for Teachers in the 21st Century. *Graduate School Journal*, 11(3), 179-191. (in Thai)
- Sitikarn, B., Sereewichayaswat, W. and Baedcharoen, I. (2016). *Potentiality/Readiness of Transboundary Tourism System on R3A and R3B Responding to ASEAN Community*. Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF). (In Thai)
- Somjai, A. (1998). *Lanna Northern Cemetery Rite, Hussadeelink bird-like coffin-stuffed castle to Coffin-Used Wood*. Chiang Mai: Institute for Social Research, Chiang Mai University. (in Thai)
- Somsakul, P. (2016). Community Learning Resources Management of Museums and Temples: A Case Study of Muang District, Lopburi Province. *Journal of Cultural Approach*, 17(32), 31-43. (in Thai)
- Thongsard, A. (2019). Community's Awareness of Songkhla Old Town Heritage Value among the Youth Through Participatory Learning Process. *Area Based Development Research Journal*, 11(1), 1-21. (in Thai)
- Utoomporn, N. (2018). *A Management of Community Learning Resources in Sufficiency Economy to integrate for sustainable learning management in the school, Bang Phli District, Samutprakran Province*. Bangkok: Dhonburi Rajaphat University. (in Thai)